

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการวิจัยและพัฒนากรณีศึกษาเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทเกษตรกรจังหวัดมหาสารคาม เพื่อคัดเลือก และรวบรวมข้อมูลของเกษตรกรที่เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อพัฒนาเกษตรกรที่ดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการคัดเลือก ให้เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน และสังคม ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

1. การศึกษาบริบทเกษตรกรจังหวัดมหาสารคาม

จากผลการศึกษาบริบทของการเกษตรและเกษตรกรจังหวัดมหาสารคามทำให้ผู้วิจัยได้ภาพรวมว่า จังหวัดมหาสารคามมีพื้นที่การเกษตรในร้อยละ 74.94 ซึ่งแสดงถึงจังหวัดที่เป็นสังคมเกษตรกรรม และมีอาชีพเกษตรกรเป็นหลักชนิดพืชที่เกษตรกรนิยมปลูกมากที่สุด คือ ข้าวเหนียวนาปี ซึ่งเหมาะสมกับการเพาะปลูกทุกอำเภอ และอำเภอที่ปลูกพืชเศรษฐกิจได้ทั้ง 4 ประเภทคืออำเภอโกสุมพิสัย แต่ไม่มีอำเภอใดเหมาะแก่การปลูกพืชอ้อยโรงงานเป็นพืชเศรษฐกิจ นอกจากนี้อำเภอพยัคฆภูมิพิสัยถือเป็นอำเภอหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นสังคมเกษตรกรรมที่แท้จริง เนื่องจากสถิติการเก็บข้อมูลบริบทการเกษตรและเกษตรกร เป็นอำเภอที่มีพื้นที่การเกษตรมากที่สุด และเป็นอำเภอที่มีมูลค่าการผลิตข้าวนาปีซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจอันดับ 1 ของจังหวัดมากที่สุด และครัวเรือนเกษตรกรรมก็เป็นอันดับ 2 แต่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมซึ่งเป็นอาชีพเสริมที่ชาวจังหวัดมหาสารคามนิยมที่สุด ก็มีครัวเรือนที่ปลูกมากที่สุด

แต่อำเภอที่ควรจะได้รับส่งเสริมและดูแลเป็นอย่างมากคือ กิ่ง อ.ชื่นชม เนื่องจากเป็นกิ่งอำเภอที่เกิดขึ้นใหม่ พื้นที่ติดจังหวัดกาฬสินธุ์ และอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น ทำให้ขาดโอกาสหลายอย่าง ข้อมูลบริบทที่เก็บได้พบว่าเป็นอำเภอที่มีมูลค่าการผลิตพืชเศรษฐกิจคือ ข้าวนาปีน้อยที่สุด และมีครัวเรือนเกษตรกรน้อยที่สุด การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นอาชีพเสริมที่อยู่ในลำดับรองจากน้อยที่สุด และที่สำคัญการรวมกลุ่มเกษตรกรที่เป็นกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรก็ยังมีน้อยที่สุดอีกด้วย ซึ่งจังหวัดมหาสารคามมีเกษตรกรที่สามารถพัฒนาเป็นแบบอย่าง

ของเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยรายชื่อที่ได้จากการคัดเลือก ผู้วิจัย จึงนำมาเก็บข้อมูลเพื่อเป็นฐานข้อมูลของเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงประจำอำเภอ

2. การคัดเลือก และรวบรวมข้อมูลของเกษตรกรที่เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

เกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกปรากฏ ดังนี้

อำเภอเมือง	นางสอน แฝงเมืองคุก	9 หมู่ 10 บ้านม่วง ต.ลาดพัฒนา
อำเภอกันทรวิชัย	นายคำพันธ์ เหล่าวงษ์	43 หมู่ 2 บ.คอนแดง ต.ศรีสุข
อำเภอเชียงยืน	นายสมหวัง บัวพันธ์	71 หมู่ 47 บ.เจ็๋ง ต.เสือเต่า
อำเภอโกสุมพิสัย	นายทวีชัย วรฤทธิ์	123 หมู่ 5 บ้านคอนน้อย ต.โพนงาม
อำเภอบรบือ	นายวิทยา พลพิมพ์	99 หมู่ 9 บ.หนองโก ต.หนองโก
อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย	นายคำภีร์ อุปลัมภ์	62 หมู่ 8 บ.เมืองเจ็ย ต.ปะหลาน
อำเภอขามเฒ่า	นายเสี่ยม ชาวเกวียน	40 หมู่ 4 บ.หนองรูแซ่เหนือ ต.หนองบัวสันต
อำเภอวาปีปทุม	นายชาย ประกอบมี	6 หมู่ 10 บ้านหนองโง้ง ต.หวาย
อำเภอนาคู	นายคงบัง ขุนพิณี	38 หมู่ 4 บ้านยางคินเหล็ก ต.คงยาง
อำเภอนาเชือก	นายดวล จำปาแก้ว	20 หมู่ 14 บ้านปอพาน ต.ปอพาน
อำเภอแกดำ	นายเคน ศรีบุญเรือง	50 หมู่ 5 บ้านตะคุ ต.วังแสง
กิ่งอำเภอภูกระดึง	นายจันทร์ นาชัยดุลย์	117 หมู่ 7 บ.หนองแหน ต.นาโพธิ์
กิ่งอำเภอชื่นชม	นายจันทร์ เลพล	53 หมู่ 8 บ.เหล่าดอกไม้ ต.เหล่าดอกไม้

สำหรับข้อมูลของเกษตรกรที่เป็นตัวอย่างพบว่า เกษตรกรทุกคนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นผู้รู้จักการพอประมาณ แต่จะมากน้อยก็ขึ้นกับบริบทของสังคมต่าง ๆ แต่ทุกคนมีความพยายามในการลด ละ และเลิกสุรา ซึ่งจะดื่มเฉพาะในเทศกาล ไม่มีใครดื่มทุกวัน ส่วนบุหรี่ ก็มีความพยายามในการลด แต่ทุกครอบครัวมีความประหยัด ออกอม และไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพยายามในการตัดทอนรายจ่าย โดยการปลูกพืชผักทานเอง และเพิ่มรายได้โดยการเหลือก็นำมาขาย เพื่อสร้างรายได้ให้ครอบครัว นอกจากนี้จะเห็นว่าเกษตรกรทุกคนเป็นผู้รู้จักคิด วิเคราะห์ มีเหตุผล ซึ่งสมควรแก่การนำไปเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิต

เมื่อศึกษาเงื่อนไข 2 ประการของความพอเพียง พบว่าเงื่อนไขด้านความรู้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การทำการเกษตรแบบพอเพียงประสบความสำเร็จ เพราะเกษตรกรจะมีความรู้ในการทำการเกษตร และสามารถเผยแพร่เป็นตัวอย่างแก่ในชุมชน นอกจากนี้คุณธรรม เป็นอีกเงื่อนไขที่สำคัญ เพราะการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการยึดถือหลักทางพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความพอดี เกษตรกรที่คัดเลือกทุกคนมีคุณธรรม เป็นพุทธศาสนิกชนอย่างแท้จริง

3. การศึกษาและพัฒนาเกษตรกรที่ดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษา พัฒนาเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกทั้ง 13 อำเภอ เป็นเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับ ครอบครัว 6 อำเภอ ระดับชุมชน 5 อำเภอ และระดับสังคม 2 อำเภอ เกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกแต่ละระดับคือ เกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัว คือครอบครัวนาย ทวีชัย วรฤทธิ์ เกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน คือครอบครัว นายคำพันธ์ เหล่าวงษ์ เกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับสังคม คือครอบครัวนายวิชา พลพิมพ์

จากการจัดประชุมระดมความเห็นเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัว คือครอบครัวนาย ทวีชัย วรฤทธิ์ โดยจัดขึ้นในวันที่ 2 สิงหาคม 2549 ณ บ้านเลขที่ 123 หมู่ 5 ตำบลโพนงาม อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมีราษฎรชาวบ้าน ผู้นำชุมชน นักวิจัย ผู้ช่วยวิจัย ครอบครัวเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือก และสมาชิกในชุมชน รวม 21 คน ผลการประชุมพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ ในชุมชนบ้านโพนงามคือความร่วมมือในครอบครัว ความต้องการสุขภาพที่ดี ผลผลิตสูงขึ้น ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ความขยัน อดทน การศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ปัจจัยที่ส่งผลให้ไม่ประสบความสำเร็จ ในชุมชนบ้านโพนงามคือ ขาดแหล่งน้ำ ขาดความขยัน เวลาไม่มีพอ หน่วยงานราชการไม่เข้ามาส่งเสริม ขาดกำลังใจ เห็นผลช้า คนในชุมชนไม่เห็นด้วย

ดำเนินการจัดประชุมระดมความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีประชาชน หมู่ 2 บ้านคอนแดงใต้ ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม รวมจำนวน 35 คน โดยนายคำพันธ์ เหล่าวงษ์ เป็นวิทยากรการให้ความเห็นในการดำเนินชีวิตตามแบบของตนเอง

การประชุมครั้งนี้ได้รับการสนใจเป็นอย่างมาก นายคำพันธ์ เหล่าวงษ์ เป็นที่ยอมรับของประชาคม การดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นพยายามดำเนินชีวิตตามแบบอย่างนายคำพันธ์ แม้แต่ผู้นำชุมชน คือนายบัวเงิน ยม โครต ผู้ใหญ่บ้านก็กล่าวว่า นายคำพันธ์ ได้เป็นแบบอย่างให้เห็น

การดำเนินชีวิตที่มีความสุข คั่งนั้นตนเองเป็นผู้นำจึงต้องเริ่มทำการเกษตรแบบพอเพียง และใช้ชีวิตอย่างพอเพียงหากผู้นำไม่ทำ ลูกบ้านก็ไม่ทำ

ผลการประชุมระดมความเห็นสรุปว่าการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ครอบครัวมีความสุข มีกิน มีอยู่ มีใช้ ไม่ต้องซื้อต้องหา สุขภาพแข็งแรง เพราะปลอดภัยจากสารพิษ ไม่มีสารเคมีในพืชผักและได้อยู่ในที่ที่อากาศบริสุทธิ์ พื้นที่เมื่อใช้ปุ๋ยคอก และปุ๋ยที่ทำเองไม่พึ่งปุ๋ยเคมี ทำให้ผลผลิตสูงขึ้น ครอบครัวอบอุ่น ไม่ทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด ไม่มีปัญหาอบายมุขทุกชนิด การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงต้องมีความขยันเป็นที่ตั้ง ถ้าไม่ขยันทำไม่ได้ เงินไม่ใช่ปัจจัยสำคัญของการทำการเกษตรแบบพอเพียง ถ้ามีเงิน ไม่มีแรงใจไม่รักก็ทำไม่ได้ ครอบครัวเป็นหัวใจสำคัญ เพราะถ้ามีคนในครอบครัวคัดค้านก็ทำไม่ได้ ต้องส่งเสริม และช่วยเหลือกัน ผู้นำในชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต หากผู้นำไม่ทำแล้วลูกบ้านก็จะไม่ทำ ไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือครูที่อยู่ในหมู่บ้าน ทำให้เกิดรายได้เพิ่ม และลดรายจ่าย ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน เกิดการพึ่งพาอาศัย และเรียนรู้ ที่นาแล้ง และขาดพื้นที่ทำกิน ทำให้ประสบปัญหา ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ ในชุมชนบ้านคอนแดง คือความสามัคคีในครอบครัว ความต้องการสุขภาพที่ดี ผลผลิตสูงขึ้น ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ชุมชนมีความสามัคคี เป็นคนขยัน อดทน ผู้นำในชุมชนเข้มแข็ง มีตัวอย่างของความสำเร็จ มีหน่วยงานรัฐเข้ามาส่งเสริม มีหน่วยงานเอกชนช่วยเหลือ ปัจจัยที่ส่งผลให้ไม่ประสบความสำเร็จ ในชุมชนบ้านคอนแดงคือขาดพื้นที่ทำกิน โรคและแมลง คุแลยาก เกิดความท้อ ขาดแหล่งน้ำ ได้ผลช้า

ผลการจัดประชุมระดมความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีผู้เข้าร่วมระดมความเห็นจาก หมู่ 9 และหมู่ 11 บ.หนองโก ตำบลหนองโก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม รวมจำนวน 44 คน โดยนายวิทยา พลพิมพ์ เป็นวิทยากรให้ความเห็นในการดำเนินชีวิตตามแบบของตนเอง ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในชุมชนบ้านหนองโก คือความสามัคคีในครอบครัว ความต้องการสุขภาพที่ดี ผลผลิตสูงขึ้น ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ชุมชนมีความสามัคคี เป็นคนขยัน อดทน ผู้นำในชุมชนสามัคคี หน่วยงานรัฐสนับสนุน ได้รับกำลังใจ มีเครือข่ายเข้มแข็ง เกษตรตำบลดูแลใกล้ชิด มีตัวอย่างความสำเร็จ ปัจจัยที่ส่งผลให้ไม่ประสบความสำเร็จในชุมชนบ้านหนองโก คือ ขาดแหล่งน้ำ ขาดความขยัน เวลาไม่มีพอ สภาพแวดล้อมไม่อำนวย

ผลการจัดเวทีประชุมเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีเจ้าหน้าที่จากจังหวัดมหาสารคาม จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดนครพนม โดยจัด 3 วัน ผลการประชุมระดมความเห็นพบว่า ปัจจัยที่ทำให้การเกษตรพอเพียงและการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ผลการประชุมปรากฏดังนี้ ระดับบุคคล คือ ไม่มีที่ดินทำกิน ที่ดินทำกิน

น้อย สภาพพื้นที่ (นาคอน นาลุ่ม นาหอม) ไม่เหมาะสม สภาพดินไม่เหมาะสม นิยมทำการเกษตรแบบเดี่ยว ขาดเงินทุน ขาดความรู้ ขาดความเข้าใจ ยังยึดติดกับการทำการเกษตรแบบสมัยใหม่ (นิยมซื้อปุ๋ย สารเคมี จากร้านค้า) เกิดข้อเปรียบเทียบ ระหว่างผู้ทำงานด้านภาคการเกษตรกับ การทำงานภาคอุตสาหกรรม ขาดความเชื่อมั่น เกษตรกรมีหนี้สินมาก ไม่มีความพร้อมในการทำการเกษตรพอเพียง ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ในด้านการดำเนินงาน ไม่มีตลาดรองรับ สินค้า ไม่มีคุณภาพ และไม่มีมาตรฐาน สภาพพื้นที่ไม่เหมาะสม อิทธิพลความเจริญก้าวหน้ากว่าเทคโนโลยี ขาดแรงจูงใจ ทางราชการไม่ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ดันทุนในการผลิตสูง คิดว่ารายได้ของผลผลิตที่ทำไม่พอต่อการเลี้ยงชีพ เกษตรกรขาดความเข้าใจ ในการทำรายรับ รายจ่าย ขาดการประชาสัมพันธ์ ระดับชุมชน คือ ขาดการรวมกลุ่ม ดันทุนการผลิตสูง ขาดตัวอย่างความสำเร็จ ระดับสังคม ประเทศ โลก คือ ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐบาล อย่างจริงจัง (ส่วนใหญ่สนับสนุนเฉพาะช่วงเวลาของ โครงการ) ขาดตลาดรองรับสินค้าด้านเกษตรพอเพียง ขาดการประกันราคา สินค้าไม่ได้รับรองมาตรฐาน แนวทางการแก้ไข ให้งบประมาณในการสนับสนุน ไม่ว่าจะในระดับบุคคล ที่รวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ หรือระดับชุมชน (ต้องเป็นกลุ่มที่มีความตั้งใจในการทำ ไม่ใช่การจับมือทำ) หาดตลาดรองรับ จัดจุดสาธิต ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ในการทำการเกษตรแบบพอเพียง จัดอบรม และฝึกอาชีพเฉพาะด้าน ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง สร้างความมั่นใจ และให้กำลังใจ “ความมั่นใจจะนำไปสู่ความสำเร็จของเกษตรกร” ส่งเสริมให้เกิดการออม จัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน ใช้หลัก บวร (บ้าน : ชุมชน, วัด และหน่วยงานราชการ) ในการประสานความร่วมมือ ส่งเสริมการทำการเกษตรแบบพอเพียง (ให้แปลงนามีที่อยู่อาศัย น้ำ พืชผัก นา และเลี้ยงสัตว์) ทาง อบต. ได้เสนอ โครงการจากภาครัฐและเอกชน เช่น ขอรับการสนับสนุนเงินทุน การจัดตั้งกลุ่มออมเงิน อบรมให้ความรู้ ศึกษาดูงาน รมรงค์ทำความเข้าใจ จัดตลาดนัด หน่วยงานของรัฐต้องเข้ามาสนับสนุน เปลี่ยนแนวทางการทำเกษตรให้เหมาะสมกับพื้นที่ ส่งเสริมในการขีดยืมในคำสอนของศาสนา ให้ความรู้เรื่องทฤษฎีใหม่ต้องการที่ดินแหล่งน้ำอย่างเหมาะสม ส่งเสริมอบรม จัดสร้างศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงเป็นศูนย์ตัวอย่าง ตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับตำบล ให้ประชาชนมีอาชีพเสริม จัดทัศนศึกษาดูงาน ติดตามและประเมินผลว่าน่างบประมาณ ไปใช้ตามวัตถุประสงค์ เทศบาลจะเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐกับเอกชน เทศบาลจัดหาเอกสารหรือสิ่งทีขาดให้ส่วนหนึ่งส่วนใดแก่ อบต. จัดหาวิทยากรให้แก่ อบต. ให้เข้าใจต่อการประกอบอาชีพ

ผลการจัดประชุมภาคีเกษตรกร ในชุมชนทั้ง 3 ชุมชนเพื่อนำไปสู่โอกาสการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ในวันศุกร์ที่ 7 กันยายน 2549 ณ แปลงศูนย์การเรียนรู้บ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีกลุ่มเกษตรกร

ของทั้ง 3 ระดับ คือจาก อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอกันทรวิชัย อำเภอบรบือ และเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมประชุม รวมถึงผู้นำชุมชนในระดับองค์การบริหารส่วนตำบล เกษตรตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และนักวิชาการ ร่วมประชุมรวมจำนวน 66 คน ผลการประชุมพบว่า ปัญหาหลักของเกษตรกรในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงคือ การมีภาระหนี้สินจำนวนมาก ทำให้ต้องค้ำเงิน ขวนขวายในการประกอบอาชีพภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากต้องการมีรายได้รายวันในการใช้จ่าย และใช้หนี้ การดำเนินชีวิตในลักษณะเกษตรพอเพียง เห็นผลผลิตที่เกิดขึ้นช้า ต้องอาศัยความขยัน อดทน ทำให้เกษตรกรเกิดความท้อ แนวทางแก้ไข คือการส่งเสริมอาชีพเสริมเพื่อลดภาระหนี้สิน และมีรายได้สำหรับเป็นรายจ่ายรายวัน เมื่อศึกษาถึงรายจ่ายรายวันพบว่า ส่วนใหญ่จะจ่ายเงินให้ลูก ไปโรงเรียน เงินฉาปนกิจสงเคราะห์ เงินกู้กองทุนหมู่บ้าน เงินกู้ต่าง ๆ ที่มีในชุมชน ซื้อมือถือ เครื่องบริโภค (ส่วนใหญ่เป็นเครื่องปรุงรสอาหาร) หากมีการส่งเสริมอาชีพเสริมในระยะแรกในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร คือการทำเกษตรแบบพอเพียงแล้ว จะทำให้เกษตรกรมีกำลังใจ ปัญหาการขาดแหล่งน้ำ เป็นปัญหาสำคัญของจังหวัดมหาสารคาม การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะการทำเกษตรแบบพอเพียงจำเป็นต้องมี แหล่งน้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่ยากจน ไม่มีเงินลงทุนในการขุดสระน้ำ และพื้นที่ส่วนใหญ่จะแห้งแล้ง แนวทางการแก้ปัญหา ส่งเสริมให้มีแหล่งน้ำในชุมชน เกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาทั้ง 3 ระดับกล่าวว่า “หากมีความขยันเราก็จะมีน้ำ” เนื่องจากเกษตรกรทั้ง 3 ระดับขุดสระเอง เริ่มขุดวันละนิด เอาดิน ในสระมาถมที่ ทำเป็นแปลงผัก ถมที่ปลูกบ้าน “เมื่อทำทุกวัน ๆ ก็จะมีสระไม่ต้องรอหน่วยงานรัฐ หากเราพึ่งตนเองได้แล้ว เราก็จะมีความสุข” เกษตรกรอำเภอกันทรวิชัยกล่าว ดังนั้นปัญหาการขาด แหล่งน้ำ จึงถือเป็นสิ่งที่สำคัญ หากเกษตรกรมีแหล่งน้ำก็จะมีกำลังใจ ปัญหาด้านดิน ดินในจังหวัด มหาสารคามส่วนใหญ่เป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ และบางพื้นที่เป็นดินเค็ม ทำให้ปลูกพืชไม่ได้ แนว ทางการแก้ปัญหา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตและปรับปรุงพันธุ์พืช สำหรับดินเค็มและนำไปส่งเสริมให้กับเกษตรกร ปัญหาการใช้สารเคมีในแปลงเกษตร เกษตรกรที่ ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงทุกคน เป็นผู้ที่ไม่ใช้สารเคมีในแปลงเกษตร ส่วนสมาชิกกลุ่ม เครือข่ายภาคี ก็มีรูปแบบที่อยู่กัน ลด ละ เลิก สารเคมีในแปลงเกษตร เกษตรกรทุกคนต้องการ คุณภาพชีวิตที่ดี ต้องการบริโภคอาหารที่สะอาด ปลอดภัย แต่ที่บางคนยังต้องใช้สารเคมีเนื่องจาก เห็นผลเร็ว และขาดความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ยชีวภาพ และการทำสารไล่แมลงด้วยตนเอง แนวทางการ แก้ปัญหา ส่งเสริมความรู้ให้กับเกษตรกรในการทำปุ๋ยที่ผลิตขึ้นเอง และสารไล่แมลง โดยเฉพาะ เกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัว ต้องเริ่มจากครอบครัว เพื่อขยาย สู่มุมชน และสังคม และเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน และสังคม ต้องมีตัวอย่างการผลิตปุ๋ยชีวภาพ และสารไล่แมลงจากพืชพื้นบ้าน ผู้วิจัยจึง ได้ดำเนินการสร้าง

แนวคิดเกี่ยวกับ การทำน้ำส้มควันไม้ ให้กับเกษตรกร และลงทุนทำเตาผลิตน้ำส้มควันไม้ให้กับเกษตรกรระดับชุมชน เพื่อขยายผลให้ชุมชนและสังคมต่อไป ส่วนปัญหาอื่น ๆ ที่ประชุมสรุปว่าไม่ใช่ปัญหาหลัก

จากผลการระดมความเห็นดังกล่าวผู้วิจัยพบปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของเกษตรกรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จ คือการได้รับกำลังใจจากหน่วยงานรัฐ เพราะเกษตรกรยังมีความเชื่อว่าการที่มีหน่วยงานรัฐ ไปเยี่ยมเยียน ไปชมเชยในสิ่งที่เขาทำ ทำให้เขาได้รับกำลังใจ และได้แนวทางในการแก้ไขปัญหา บางครั้งการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตแบบฟุ้งเฟ้อ มาสู่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องที่สวนทางกับคนในชุมชนและสังคม จากเคยทำงานภาคอุตสาหกรรม ต้องมาทำการเกษตร จากเคยมีรายได้รายวันทุกวัน ต้องรอผลผลิตเพื่อค้าขาย ดังนั้นหน่วยงานรัฐต้องไปส่งเสริมความรู้และให้กำลังใจ

นอกจากนี้ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ค้นพบจากการวิจัยคือ การสร้างตัวอย่างของความสำเร็จ หากมีคนในชุมชนดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง แบบเกษตรพอเพียง ประสบความสำเร็จแล้ว ก็จะทำให้คนในชุมชนทำตามแบบอย่าง มีตัวอย่างที่จะคอยชี้แนะแนวทาง เกิดกระบวนการรวมกลุ่ม

อภิปรายผล

การผลการวิจัยเรื่องการวิจัยและพัฒนากรณีศึกษาเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยมีข้อค้นพบ ดังนี้

1. การศึกษาริบทเกษตรกรจังหวัดมหาสารคาม

จังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดที่มีลักษณะสังคมเกษตรกรรม คือ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ดังนั้นการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จึงต้องเริ่มจากการทำการเกษตรแบบพอเพียง เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับที่จังหวัดมหาสารคาม (2549 : 1) กล่าวไว้ในการแก้ไขปัญหาคือเป็นอุปสรรคของการพัฒนาจังหวัดนั้นจังหวัดมหาสารคามซึ่งได้มีการดำเนินการในอีกด้านหนึ่ง คือการแก้ไขปัญหาความยากจน การว่างงานการอพยพแรงงาน โดยการสร้างงานและรายได้ให้กับประชาชนเพิ่มขึ้นด้วยการจัดทำโครงการส่งเสริมอาชีพหลังฤดูเก็บเกี่ยว ทั้งอาชีพภาคเกษตรและอาชีพนอกภาคเกษตร เช่น โครงการปลูกพืชฤดูแล้ง โครงการสนับสนุนกลุ่มอาชีพ

และสินค้า 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ โครงการส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมือง การปลูกผักสวนครัว ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้หลักการ “ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส”

นอกจากนี้อำเภอที่ควรจะได้รับ การส่งเสริมและดูแลเป็นอย่างมากคือ กิ่งอำเภอ ชื่นชม เนื่องจาก เป็นกิ่งอำเภอที่เกิดขึ้นใหม่ พื้นที่ติด จังหวัดกาฬสินธุ์ และอำเภอกระนวน จังหวัด ขอนแก่น ทำให้ขาดโอกาสหลายอย่าง และเมื่อผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในการสำรวจเกษตรกรที่ดำเนินชีวิต ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า เกษตรกรขาดคุณสมบัติเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเมื่อต้องการ ศึกษาถึงการทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ และขยายไปสู่การทำการเกษตรแบบปลอดภัยแล้ว ไม่พบเกษตรกรที่มีคุณสมบัติตาม KPI ที่ตั้งไว้ ที่พบคือนายจันทร์ เลพล อยู่บ้านเลขที่ 53 หมู่ 8 บ้านเหล่าดอกไม้ ตำบลเหล่าดอกไม้ กิ่งอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ยังมีการใช้สารเคมีบ้าง ในบางครั้ง แต่ก็จะใช้ในกรณีที่มีโรคระบาดหนักจริงๆ แต่นายจันทร์ ก็อายุมากแล้ว ทำให้ไม่เอื้อ ต่อการเป็นผู้เผยแพร่ความรู้ดังกล่าว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพัฒนาแนวคิดการ ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของ เกษตรกร โดยเฉพาะในด้านการเกษตร ดังที่ สินธุ์ พันธุ์พินิจ (2544 : 15) กล่าวว่า ระบบการเกษตร จากผลกระทบของการพัฒนา และการเกษตรแบบใหม่ จนทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย คุณภาพชีวิตของคน ไม่ได้

2. การคัดเลือก และรวบรวมข้อมูลของเกษตรกรที่เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตตาม หลักเศรษฐกิจพอเพียง

เกษตรกรทุกคนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นผู้นำที่สามารถเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิต ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากเป็นผู้รู้จักการพอประมาณ ทุกครอบครัวมีความประหยัด อดออม และไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพยายามในการลดทอนรายจ่าย เกษตรกรทุกคนเป็นผู้รู้จักคิด วิเคราะห์ มีเหตุผล ซึ่งสมควรแก่การนำไปเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิต

ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงว่าต้องมีการ ส่งเสริมที่ระบบความคิด ของการมีเหตุมีผลในการดำเนินชีวิต อันจะเป็นปัจจัยในการผลักดันให้ เกิดแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบผลสำเร็จต่อไป ในด้าน การภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเป็นเกราะในการป้องกันสิ่งรอบข้างให้เกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง และทำการเกษตรแบบพอเพียงต้องทำให้มีในคุณลักษณะ เพราะการทำ การเกษตรแบบพอเพียง กับการเกษตรแบบพึ่งพาสารเคมี มีความแตกต่างกันมาก โดยเฉพาะ จุดเริ่มต้นการทำการเกษตรแบบพอเพียง ได้ผลช้า แต่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ในขณะที่ทำการเกษตรแบบ พึ่งพาสารเคมีได้ผลเร็ว แต่สุขภาพชีวิตแย่ แต่การได้ผลช้า และต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะ

ธรรมชาติของภาคอีสานที่เต็มไปด้วยความแห้งแล้ง ทำให้เกิดความท้อแท้ได้ แต่เมื่อศึกษาถึงคุณลักษณะของเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกแล้ว เกษตรกรทุกคนมีแนวคิดและมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ดังที่ จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2547 : 11) กล่าวว่า 3 หลัก และ 2 เงื่อนไข สามารถประยุกต์ใช้เป็นตัวชี้วัดความพอเพียงของเกษตรกรบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากหลักที่ 1 คือหลักของการเดินสายกลาง ไม่สุดโต่ง หลักที่ 2 คือใช้ความรู้และเหตุผลในการตัดสินใจ คือแทนที่จะใช้อารมณ์หรือตัดสินใจปัจจุบันทันด่วน อาศัยความรู้ และเหตุผลในการตัดสินใจ นี่คือหลักที่ 2 ส่วนหลักที่ 3 คือการมีภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยเฉพาะจากปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลง ที่อยู่นอกเหนืออิทธิพลของเรา การมีภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตรงนี้ สรุปสั้น ๆ คืออย่างเสี่ยงเกินไป อย่างถึงผลเสียเกินไป อย่างโลกเกินไป เพราะว่าถ้าทำอะไรไปโดยหวังว่าทุกอย่างมันจะดีหมด บางทีเหตุการณ์ข้างนอก ซึ่งอยู่นอกเหนืออิทธิพลของเรา อาจจะทำให้ผิดพลาดได้ และผลกระทบที่เกิดขึ้น อาจจะทำให้ถึงกับล้ม ไปได้ ฉะนั้นทำอะไรไปขอให้นึกถึงว่าเหตุการณ์บางอย่างอาจจะไม่ดี ถึงแม้มีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้น เราก็ยังพออยู่รอดได้ ก็เป็นเรื่อง 3 หลักด้วยกันที่ใช้ควบคู่กันไป ต้องใช้พร้อม ๆ กันไป 2 หลัก ส่วน 2 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขที่ 1 คือคุณธรรม ผู้ที่ปฏิบัติหรือผู้ที่ตัดสินใจนั้นควรจะตัดสินใจด้วยคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเพียร ความอดทน พุดง่าย ๆ คืออย่าไปนั่งอมมือรอเท้า แล้วหวังว่าทุกอย่างมันจะเกิดขึ้นมาอย่างดี หลายๆ อย่างนั้นไม่ใช่เกิดขึ้นมาจากการทำอะไรง่าย ๆ เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความเพียร แต่มีความซื่อสัตย์ เรียกว่าไม่ทำอะไรแบบอยากได้ผลเร็ว ๆ เขาเรียกว่า คัดมุม หรือ cut corner ขอให้ทำอะไรด้วยความซื่อสัตย์ คนเขาเห็นความซื่อสัตย์ ตัวเองก็จะได้รับผลจากการที่มีคนเชื่อถือ เงื่อนไขที่ 2 อันนี้อาจจะดูแปลกสักนิด แต่ว่าคิดแล้วเป็นเรื่องที่ดี คือ ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ไม่ใช่เป็นความรู้จากตำราเฉย ๆ แต่เป็นความรู้ที่ได้มาจากการอาจจะมีการประสบการณ์ อาจจะอาศัยความรอบคอบ ระมัดระวัง พร้อม ๆ กันไปด้วย

เมื่อศึกษาเงื่อนไข 2 ประการของความพอเพียง ก็พบว่า เป็นไปตามที่ จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2547 : 16) กล่าวไว้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าเงื่อนไขด้านความรู้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การทำการเกษตรแบบพอเพียงประสบความสำเร็จ เพราะเกษตรกรจะมีความรู้ในการทำการเกษตร และสามารถเผยแพร่เป็นตัวอย่างแก่ในชุมชน

นอกจากนี้คุณธรรม เป็นอีกเงื่อนไขที่สำคัญ เพราะการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการยึดถือหลักทางพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความพอดี เกษตรกรที่คัดเลือกทุกคนมีคุณธรรมเป็นพุทธศาสนิกชนอย่างแท้จริง ไม่ขาดการงานบุญ และงานพิธีทางศาสนา รวมถึง ฮีต 12 คลอง 14 ตามแบบชาวอีสาน

ดังนั้นการที่จังหวัดมหาสารคามมีการสร้างศูนย์เครือข่ายเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนขึ้น ทำให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้งานได้ทุกท้องถิ่น มีความรู้ความสามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นใกล้ชิด หรือชุมชนในท้องถิ่น รู้จักการทำการเกษตรปลอดภัยจากสารพิษแบบเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ซึ่งทำให้มีการขยายความรู้มากขึ้นเกษตรกรเห็นความสำคัญของการเกษตรแบบพอเพียงมากขึ้น เมื่อดำเนินการคัดเลือกเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงก็พบว่าจังหวัดมหาสารคามมีเกษตรกรที่สามารถพัฒนาเป็นแบบอย่างของเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้ เพราะมีคุณสมบัติครบถ้วนทั้ง ความรู้ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี และมีความรู้ และคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมศรี จินะวงษ์ (2544 : 22) ที่ได้วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงว่า กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอาศัยปัจจัยการเรียนรู้ทั้งปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และปัจจัยสภาพแวดล้อม โดยมีลักษณะการเรียนรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและการรวมกลุ่ม จากแหล่งเรียนรู้ทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน และสอดคล้องกับแนวคิดของพระพงษ์พัฒน์ วันทองสุข (2547 : 19) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร คือปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relations) เป็นส่วนทำให้เกิดความแน่นแฟ้นในชุมชน สมาชิกของกลุ่มเกษตรกรมีความสัมพันธ์ในองค์กรชุมชนอย่างใกล้ชิด สนับสนุนมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้กิจกรรมสามารถดำเนินไปด้วยดี

3. การศึกษาและพัฒนาเกษตรกรที่ดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหาหลักของเกษตรกรในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงคือการมีภาระหนี้สินจำนวนมาก ทำให้ต้องค้ำร่นขนขวายในการประกอบอาชีพภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากต้องการมีรายได้รายวันในการใช้จ่าย และใช้หนี้ การดำเนินชีวิตในลักษณะเกษตรพอเพียงเห็นผลผลิตที่เกิดขึ้นช้า ต้องอาศัยความขยันอดทน ทำให้เกษตรกรเกิดความท้อ หากมีการส่งเสริมอาชีพเสริมในระยะแรกในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร คือการทำ การเกษตรแบบพอเพียงแล้วจะทำให้เกษตรกรมีกำลังใจ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่สำนักงาน กปร. นำเสนอว่า พระราชดำริที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่ทรงพยายามเน้นมิให้เกษตรกรพึ่งพาอยู่กับพืชเกษตรแต่เพียงชนิดเดียว เพราะมีความเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายสูง เนื่องจากความแปรปรวนของราคา และความไม่แน่นอนของธรรมชาติ ทางออกก็คือ นอกจากจะปลูกพืชหลายชนิดแล้ว เกษตรกรควรจะต้องมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกเหนือไปจากภาคเกษตร เช่น การส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือนของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ

พิเศษ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ซึ่งดำเนินงานสนับสนุนงานของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในปัจจุบัน

นอกจากนี้ปัญหาการขาดแหล่งน้ำ เป็นปัญหาสำคัญของจังหวัดมหาสารคาม การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะการทำการเกษตรแบบพอเพียงจำเป็นต้องมี แหล่งน้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่ยากจน ไม่มีเงินลงทุนในการขุดสระน้ำ และพื้นที่ส่วนใหญ่จะแห้งแล้ง ซึ่งปัญหาการทำการเกษตรแบบพอเพียงขึ้นกับสภาพพื้นที่ ปัญหาของภาคอีสานคือการขาดแหล่ง น้ำ ซึ่งต่างกับภาคตะวันตก ซึ่งสินธุ์ พันธุ์พินิจ (2545 : 15) ได้ศึกษากลยุทธ์การส่งเสริมการเกษตร ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกรรายย่อยภาคตะวันตกของประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรส่วนมากมีปัญหาราคาผลผลิตต่ำ ปัญหาเงินทุนประกอบอาชีพ ขาดความรู้เกี่ยวกับ เทคโนโลยีการเกษตร

ดังนั้นจึงถือว่าการจังหวัดมหาสารคามได้กำหนดนโยบายจังหวัดมหาสารคาม ไว้ นั้น มีความเหมาะสมในการแก้ไขปัญหาดังที่ จังหวัดมหาสารคาม (2549 : 1) แสดงศักยภาพโอกาส ข้อจำกัดของการพัฒนาจังหวัด ว่าความไม่เอื้ออำนวยของทรัพยากรธรรมชาติเป็นข้อจำกัดต่อการ พัฒนา เช่น ดินมีคุณภาพต่ำ มีการแพร่กระจายของดินเค็ม แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรมีจำกัด และ มีปัญหาเรื่องคุณภาพ

ปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของเกษตรกรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประสบความสำเร็จ คือการได้รับกำลังใจจากหน่วยงานรัฐ เพราะเกษตรกรยังมีความเชื่อว่าการที่มี หน่วยงานรัฐ ไปเยี่ยมเยียน ไปชมเชยในสิ่งที่เขาทำ ทำให้เขาได้รับกำลังใจ และได้แนวทางในการ แก้ไขปัญหา บางครั้งการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตแบบฟุ้งเฟ้อ มาสู่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องที่ สวนทางกับคนในชุมชนและสังคม จากเคยทำงานภาคอุตสาหกรรม ต้องมาทำการเกษตร จากเคยมี รายได้รายวันทุกวัน ต้องรอผลผลิตเพื่อค้าขาย ดังนั้นหน่วยงานรัฐต้อง ไปส่งเสริมความรู้ และ ให้ กำลังใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปราโมทย์ กาญจนรัชต์ (2540 : 19) ได้ทำการศึกษาปัจจัย ที่มีความสัมพันธ์กับขนาดเนื้อที่ทำการเกษตรผสมผสานของเกษตรกร พบว่ามีปัญหาในการ ประสานงานระหว่างหน่วยงาน รวมทั้งเกษตรกรเองจะต้องอาศัยปัจจัยอีกหลาย ๆ ด้านที่เป็นของ ตนเอง ช่วยสนับสนุนเพื่อให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ เช่นเงินทุน ความรู้ ความสามารถในการ ดำเนินการ เป็นต้น เนื่องจากการเกษตรผสมผสานมีความต้องการ ในลักษณะและคุณสมบัติเฉพาะ ของเกษตรกรเป้าหมาย มีความเหมาะสมทางกายภาพและภูมิประเทศ นอกจากนั้นเกษตรกร ยังต้องการได้รับการสนับสนุนวิชาการเทคโนโลยีและด้านอื่น ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพันธ์ เศรษฐธิกร และคณะ (2538 : 12) ได้เปรียบเทียบผลการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสานที่ ส่งเสริม โดยหน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และที่เกษตรกรริเริ่มเอง พบว่า หน่วยงานที่

ส่งเสริมเกษตรกรแบบยั่งยืน เป็นตัวแปรที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำเกษตรแนวนี้ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นตัวแปรที่มีผลต่อความแตกต่างของแนวความคิดของเกษตรกร

นอกจากนี้ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ค้นพบจากการวิจัยคือ การสร้างตัวอย่างของความสำเร็จ หากมีคนในชุมชนดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง แบบเกษตรพอเพียง ประสบความสำเร็จแล้ว ก็จะทำให้คนในชุมชนทำตามแบบอย่าง มีตัวอย่างที่จะคอยชี้แนะแนวทาง เกิดกระบวนการรวมกลุ่ม ดังที่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2548 : 11) ได้ให้แนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร ตามแนวพระราชดำริต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ขั้น คือ ขั้นที่หนึ่ง มีความพอเพียง เลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด จัดการใช้จ่าย ขั้นที่สอง รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม ฯลฯ ขั้นที่สาม สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลายโดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการ ในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสารข้อมูล

เมื่อรวมทั้ง 2 ปัจจัยคือการมีตัวอย่างของความสำเร็จ และได้รับความรู้ และกำลังใจจากหน่วยงานรัฐแล้ว จะทำให้การส่งเสริมการดำเนินชีวิตเกษตรกร ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ

1.1 ผลจากการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบมีส่วนร่วม ทำให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยน เกิดกระบวนการรับทราบปัญหา การให้ข้อเสนอแนะ และข้อจำกัดของแต่ละชุมชน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเกษตรกร เป็นประสบการณ์ของคนกลุ่มเดียวกัน ถ่ายทอดแก่กัน และมีหน่วยงานของรัฐช่วยเสริมแนวคิดเชิงทฤษฎี ซึ่งแนวทางนี้ทำให้เกิดแนวทางการนำไปใช้ในการพัฒนาเกษตรกรในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 ในการดำเนินงานของกลุ่มผู้รับผิดชอบ ต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดให้เกษตรกรได้พูด ได้บอกเล่า ได้แลกเปลี่ยนแนวคิดมากกว่าให้เกษตรกรเข้ามารับฟังแนวคิดจากหน่วยงานรัฐ เพราะการเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นจะทำให้เกิดรูปแบบในการพัฒนาตามความต้องการของเกษตรกร นอกจากนี้การเข้าไปในพื้นที่โดยความเป็นกันเอง ความเป็นมิตร และจริงใจ ทำให้เกษตรกรมีความเชื่อมั่นที่จะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนา

1.3 การวิจัยในลักษณะนี้ ผู้วิจัยต้องลงพื้นที่บ่อยที่สุด พยายามพบปะพูดคุยอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย และเห็นว่าผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งจะทำได้ข้อมูลที่แท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในทางนโยบาย

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงต้องทบทวนวิธีการในการส่งเสริมให้เกษตรกรดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงใหม่ เนื่องจากผู้วิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นทุนเดิม แต่ปัญหาหนี้สินและความต้องการรายได้ประจำวันสำหรับครอบครัว ทำให้เกษตรกรมองว่า การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะในการทำการเกษตรแบบพอเพียง เป็นเรื่องยุ่งยาก เพราะต้องอาศัยเวลาในการรอคอยผลผลิต แต่หากหน่วยงานรัฐเข้าไปส่งเสริมแบบค่อยเป็นค่อยไป คือให้ทำการเกษตรแบบพอเพียง และส่งเสริมอาชีพ ตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชน (ไม่ใช่จับมือทำตามนโยบายของหน่วยงานรัฐ) เกษตรกรจะมีความมั่นใจมากขึ้น เพราะทุนทางจิตใจคือความต้องการคุณภาพชีวิตที่ดีที่มีในตัว เป็นความพร้อมที่เกษตรกรทุกคนมีในตัว ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่จะทำให้เกิดความสำเร็จ

2.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องมีนโยบายการส่งเสริมที่จริงจัง และต้องมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเกษตรกรตำบล รวมถึงเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรที่เสียสละ และลงพื้นที่ด้วยความจริงใจอย่างค่อเนื่อง เพราะสิ่งที่เกษตรกรต้องการคือกำลังใจ คนที่จะทำการเกษตรแบบพอเพียง ยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือผู้ที่ต้องการความเชื่อมั่น และกำลังใจ เพราะจากเคยพึ่งพิง เคยใช้สารเคมีในแปลงเกษตร เพราะเข็วเร็ว สวยเร็ว ต้องการใช้น้ำปุ๋ยคอก ต้องทำปุ๋ยชีวภาพ ต้องใช้สารไล่แมลงที่เป็นสิ่งที่มีในชุมชน ซึ่งได้ผลช้า รวมถึงต้องปรับปรุงดินซึ่งเคยชินกับสารเคมีอย่างน้อยต้องปรับพื้นที่ถึง 3-5 ปีถึงจะสมบูรณ์ ความท้อที่เกิดขึ้น บุคคลที่มีส่วนสำคัญที่ช่วยเหลือคือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานรัฐ

2.3 รัฐบาลควรมีการจัดสรรงบประมาณให้กับชุมชนที่มีความพร้อมในการเป็นต้นแบบ และเป็นตัวอย่างของความสำเร็จ ซึ่งงบประมาณที่ให้ต้องไม่ใช่จากการคิดเองว่าหน่วยงานรัฐในชุมชนใดที่พร้อมก็ให้งบประมาณ แต่ต้องลงไปที่ตัวเกษตรกรที่มีความพร้อม และมุ่งมั่นฝ่าฟันอุปสรรค ต้องดูที่เกษตรกรเป็นหลัก และให้งบประมาณผ่านหน่วยงานรัฐ ไปยังชุมชนที่มีความพร้อม เริ่มให้งบในการช่วยเหลือบุคคลที่มีความพร้อมเพื่อเป็นตัวอย่างในชุมชนก่อน แล้วจึงขยายผล เพราะจากการลงพื้นที่พบว่า มีเกษตรกรหลายคนที่มีความพร้อมในด้านความเข้มแข็งทางจิตใจ และมีความต้องการการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คนในชุมชนก็มีความสนใจ แต่ไม่มีตัวอย่างให้เห็นว่า ถ้าทำแล้วจะสำเร็จ ดังนั้นการสร้างตัวอย่างของความสำเร็จจากความ

พร้อมของเกษตรกร ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดการส่งเสริมแนวคิดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนต้นแบบในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อให้เกิดแนวทางการแก้ปัญหา และส่งเสริมให้เกิดการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรอย่างจริงจัง โดยเฉพาะเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล จากผลการวิจัยครั้งนี้ หากส่งเสริมให้เป็นระดับชุมชน และส่งเสริมให้ระดับชุมชนเป็นระดับสังคมได้แล้ว จะทำให้รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรให้ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จ เช่น เกษตรกรชุมชน โพนงาม ตำบลโพนงาม อำเภอโกสุมพิสัย เป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY